

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه قرآن و حدیث

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته علوم حدیث

گرایش کلام و عقائد

بررسی اندیشه های کلامی احمد بن محمد بن خالد برقی در

پرتو روایات وی

استاد راهنما

جناب آقای دکتر علی نقی خدایاری

دانشجو

زهرة زارع زردینی

بهمن ماه

۱۳۹۲

تمام حقوق این اثر متعلق به دانشگاه قرآن و حدیث است.

تقدیم به

پیشگاه قطب عالم امکان، حضرت حجت «روحی وارواح العالمین بفداه» و بانوی کرامت
حضرت فاطمه ی معصومه «سلام الله علیها» که هرچه دارم، از فیض توجهات و عنایات
کریمانه ی آن بزرگواران است.

تقدیر و تشکر

از همه ی اساتید بزرگ وارومجموعه دانشگاه قرآن وحدیث که بازحمات بی شائبه ی خود، این راه را برای پویندگان راه دانش هموار کردند. از استاد گرانقدر «دکتر علینقی خدایاری» به پاس راهنمایی های ارزشمندشان، تشکر ویژه دارم. از همسر مهربان وفرزند ان عزیزم به خاطر تحمل مشکلات و صبوری شان در این راه سپاس گزارم.

چکیده

در این پژوهش، اندیشه های کلامی احمد بن محمد بن خالد برقی بر اساس روایات اعتقادی نقل شده از وی، بررسی می گردد.

ایشان از راویان شناخته شده ی شیعی در قرن ۲ و ۳ هجری قمری و از خاندان شیعی بزرگی است. وی در قم به دنیا آمده و تحصیلات خود را در این دیار ادامه داده است.

در فصل مبدأ شناسی مباحثی پیرامون معرفت، کیفیت، زمان و مکان مطرح گردید. در مورد عقل، ماهیت عقل و عقل انبیاء روایاتی از ایشان نقل شد. سپس به شناخت خداوند، کیفیت و اقسام آن، یکتایی خداوند و اوصاف او پرداخته شد. روایات احمد برقی در بحث خداشناسی به سه راه برای شناخت خداوند اشاره کرده و هرگونه تشبیهی به مخلوقات در مورد صفات الهی و جبر و تفویض، نفی گردید و بین این دو، تنزیه و عدل خدا که از مختصات عقاید شیعه، تبیین شده است.

بحث راهنماشناسی (نبوت و امامت) با روایاتی دال بر لزوم حجت آغاز شده است. تبیین ویژگی های انبیاء و راه علم پیامبران به رسالت شان از مسائلی است که در بحث نبوت عامه طرح شده است. در بحث امامت که بیشترین روایات کلامی احمد بن محمد بن خالد برقی است روایات جامعی درباره لزوم شناخت امام، استمرار امامت در تمام زمان ها، نصب امام از سوی خداوند و... نقل شده است. روایات مربوط به موضوع فرجام شناسی به وضعیت خاص انسان در هنگام مرگ و مسائل مربوط به قیامت و بهشت و دوزخ اشاره کرده است.

از مجموعه روایات کلامی احمد برقی که دایرة المعارفی عقیدتی است اینگونه استفاده می شود که عقاید شیعه در طول تاریخ ثابت بوده و دچار تغییر نشده است. آنچه برقی نقل نموده از قطعیات و مسائل استدلالی است که شیعیان از امامان معصوم علیهم السلام آموخته و به آیندگان انتقال داده اند. از اینجا اعتماد اصحاب به او وثاقتش نیز استفاده می شود که آنچه او نقل نموده مورد پذیرش آیندگان نیز قرار گرفته است.

کلید واژه ها:

احمد برقی، اندیشه کلامی، عقل و معرفت، خداشناسی، راهنماشناسی، فرجام شناسی، محاسن.

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات و مفاهیم

۲	بیان مسأله	۱.۱
۲	ضرورت تحقیق	۱.۲
۲	سوالات تحقیق	۱.۳
۲	۱.۳.۱ سؤال اصلی	
۲	۱.۳.۲ سؤال‌های فرعی	
۳	پیشینه‌ی تحقیق	۱.۴
۳	روش تحقیق	۱.۵
۴	زندگی نامه احمد برقی	۱.۶
۴	۱.۶.۱ خاندان برقی	
۴	۱.۶.۲ ولادت احمد بن محمد بن خالد برقی	
۵	۱.۶.۳ تبار پاک	
۶	۱.۶.۴ وفات برقی	
۶	۱.۶.۵ طبقه‌ی حدیثی	
۶	۱.۶.۶ اساتید	
۷	۱.۶.۷ شاگردان	
۷	۱.۶.۸ تألیفات	
۸	۱.۶.۸.۱ رجال برقی	
۸	۱.۶.۸.۲ کتاب محاسن برقی	
۱۱	۱.۷ وثاقت	
۱۱	۱.۷.۱ ادله وثاقت احمد برقی	
۱۱	۱.۷.۲ توثیق شیخ طوسی	
۱۱	۱.۷.۳ توثیق شیخ صدوق	
۱۱	۱.۷.۴ ارد برضعیف بودن برقی	
۱۳	روایات بیانگر اندیشه‌ی کلامی	۱.۸
۱۵	متکلم بودن احمد برقی	۱.۹
۱۵	روش شناسی عقلی	۱.۱۰
۱۷	جمع بندی	

۲۰	فصل دوم: مبدءشناسی
۲۰	درآمد
۲۰	۲.۱ معرفت
۲۰	۲.۱.۱ معرفت، صنع خدا
۲۲	۲.۱.۲ احتجاج خداوند با خلق به مقدار معرفت آنها
۲۲	۲.۱.۳ قبولی عمل بامعرفت
۲۳	۲.۲ عقل
۲۳	۲.۲.۱ عقل، ابزار معرفت در دنیا و معیار حساب در قیامت
۲۳	۲.۲.۲ عقل، ملاک عقاب و ثواب
۲۴	۲.۲.۳ عقل، میزان سنجش هرانسان
۲۴	۲.۲.۴ عقل، کامل کننده مواهب الهی
۲۴	۲.۲.۵ فضائل عاقل
۲۵	۲.۲.۶ عقل، دوست انسان
۲۵	۲.۲.۷ عقل، منشاء حیا
۲۵	۲.۲.۸ ماهیت عقل
۲۵	۲.۲.۹ عقل انبیاء
۲۶	۲.۳ خداشناسی
۲۶	۲.۳.۱ شناخت خداوند
۲۶	۲.۳.۲ عالم ذر
۲۷	۲.۳.۳ طریق شناخت خداوند
۲۷	۲.۳.۳.۱ راه صاحبان اندیشه
۲۸	۲.۳.۳.۲ برهان فسخ عزائم
۲۸	۲.۳.۳.۳ راه فطرت
۲۹	۲.۳.۴ توقیفی بودن اوصاف الهی
۲۹	۲.۳.۵ نهی از تفکر در ذات خداوند
۳۱	۲.۳.۶ صفات خدا
۳۱	۲.۳.۶.۱ توحید، همان معرفت صحیح
۳۲	۲.۳.۶.۲ نفی زمان و مکان برای خدا
۳۳	۲.۳.۶.۳ بینونت و تباین کلی حق تعالی با خلقش
۳۳	۲.۳.۶.۴ علم خداوند

۳۴ ۲.۳.۶.۵ عرش و کرسی
۳۶ ۲.۳.۶.۶ معنای استوی علی العرش
۳۷ ۲.۳.۶.۷ معنای الله اکبر
۳۷ ۲.۳.۶.۸ معنای بسمله
۳۷ ۲.۳.۶.۹ خالق خیر و شر
۳۸ ۲.۳.۶.۱۰ رؤیت خداوند
۳۹ ۲.۳.۶.۱۱ قدرت خداوند
۴۰ ۲.۳.۶.۱۲ روح خداوند
۴۰ ۲.۳.۶.۱۳ جبر و تفویض
۴۱ ۲.۳.۶.۱۴ مشیت و اراده
۴۲ الف) حادث بودن مشیت
۴۲ ب) مراحل ایجاد اشياء
۴۲ ۲.۳.۶.۱۵ قضا و قدر
۴۳ ۲.۳.۶.۱۶ بقاء
۴۳ ۲.۳.۶.۱۶.۱ معنای بقاء
۴۴ ۲.۳.۶.۱۶.۲ معنای یدالله
۴۴ ۲.۳.۶.۱۶.۳ بقاء، علم مخصوص الهی
۴۴ ۲.۳.۶.۱۷ هدایت، صنع خدا
۴۶ ۲.۳.۶.۱۸ اضلال و گمراهی
۴۷ ۲.۳.۶.۱۹ سعادت و شقاوت
۴۸ جمع بندی

فصل سوم: راهنما شناسی

۵۰ ۳.۱ ضرورت و حتمیت وجود حجج الهی
۵۰ ۳.۱.۱ اصلاح زمین و مردم با حجت
۵۰ ۳.۱.۲ وجود حجت برای ایجاد اعتدال
۵۱ ۳.۱.۳ حجت، عالم به همه نیازها
۵۱ ۳.۱.۴ اتمام حجت خداوند
۵۲ ۳.۲ نبوت
۵۲ ۳.۲.۱ نبوت عامه
۵۲ ۳.۲.۱.۱ اولوالعزم

۵۳	بعثت برای تذکر و دعوت به حق	۳.۲.۱.۲
۵۳	آگاه بودن پیامبران به دعوتشان	۳.۲.۱.۳
۵۳	واجب بودن نوافل یومیه بر انبیاء	۳.۲.۱.۴
۵۴	علم انبیاء	۳.۲.۱.۵
۵۴	سخن گفتن انبیاء با زبان های گوناگون	۳.۲.۱.۶
۵۵	ویژه گی های انبیاء	۳.۲.۱.۷
۵۵	۳.۲.۱.۷.۱ آدم	
۵۷	۳.۲.۱.۷.۲ ابراهیم	
۵۸	۳.۲.۱.۷.۳ یعقوب	
۵۸	۳.۲.۱.۷.۴ عیسی <small>علیه السلام</small>	
۵۸	نبوت خاصه	۳.۲.۲
۵۸	۳.۲.۲.۱ امتیازات پیامبر خاتم <small>صلی الله علیه و آله</small>	
۵۹	عقل پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small>	۳.۲.۲.۲
۵۹	مقام پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small>	۳.۲.۲.۳
۶۰	اختیارات پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small>	۳.۲.۲.۴
۶۰	صلوات بر پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small>	۳.۲.۲.۵
۶۱	اذن گرفتن جبرئیل	۳.۲.۲.۶
۶۱	اهمیت سنت پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small>	۳.۲.۲.۷
۶۲	روز رحلت پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small>	۳.۲.۲.۸
۶۲	سخن گفتن گوشت مسموم با پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small>	۳.۲.۲.۹
۶۳	امامت	۳.۳
۶۳	۳.۳.۱ امامت عامه	
۶۳	۳.۳.۱.۱ امامت از پایه های اسلام	
۶۳	۳.۳.۱.۲ امامت دوبرادر	
۶۴	۳.۳.۱.۳ خلقت امام <small>علیه السلام</small>	
۶۶	۳.۳.۱.۴ ویژگی ها و شئون امام	
۶۶	۳.۳.۱.۴.۱ مقابله با بدعت	
۶۶	۳.۳.۱.۴.۲ علم	

۶۶	الف) آگاه به حدود
۶۶	ب) کلید حق و عدالت
۶۷	ج) نزول امرسالیانه بر ائمه
۶۸	۳.۳.۱.۴.۳ وجوب ولایت اولی الامر
۶۸	۳.۳.۱.۴.۴ عاقبت دشمن امیرالمومنین <small>علیه السلام</small>
۶۹	۳.۳.۱.۴.۵ غیرمسلمان مردن منکر علی <small>علیه السلام</small>
۶۹	۳.۳.۱.۴.۶ نزول فرمان امام از آسمان
۷۱	۳.۳.۱.۴.۷ منصوص بودن امامت ائمه
۷۳	۳.۳.۱.۴.۸ وجوب معرفت امام
۷۴	۳.۳.۱.۴.۹ وجوب محبت اهلیت
۷۵	۳.۳.۱.۴.۱۰ آیات پیرامون ائمه
۷۶	۳.۳.۲ امامت خاصه
۷۶	۳.۳.۲.۱ امام امیرالمومنین علی بن ابی طالب <small>علیه السلام</small>
۷۶	۳.۳.۲.۱.۱ تعیین امامت امیرالمومنین <small>علیه السلام</small> در شب معراج
۷۷	۳.۳.۲.۱.۲ جایگاه علی <small>علیه السلام</small> نزد خداوند
۷۸	۳.۳.۲.۱.۳ برادر پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small>
۷۸	۳.۳.۲.۱.۴ فضایل امیرالمومنین <small>علیه السلام</small>
۷۹	۳.۳.۲.۱.۵ باب علم
۸۰	۳.۳.۲.۲ انصوص امامت
۸۰	۳.۳.۲.۲.۱ حدیث منزلت
۸۰	۳.۳.۲.۲.۲ حدیث سفینه
۸۰	۳.۳.۲.۲.۳ مانند ستارگان
۸۰	۳.۳.۲.۲.۴ اعطایی خدا به علی <small>علیه السلام</small>
۸۱	۳.۳.۲.۲.۵ همراهی با حق
۸۱	۳.۳.۲.۲.۶ فضیلت هدایت به دست علی <small>علیه السلام</small>
۸۱	۳.۳.۲.۲.۷ دوستان علی <small>علیه السلام</small>
۸۲	۳.۳.۲.۲.۸ شیعیان علی <small>علیه السلام</small>
۸۲	۳.۳.۲.۲.۹ اهل دین بودن شیعیان
۸۳	۳.۳.۲.۲.۱۰ توسل به اهل بیت
۸۳	۳.۳.۲.۲.۱۱ فرات در زمره شیعیان

- ۸۴ ۳.۲.۲.۱۲ شهید محسوب شدن شیعیان
- ۸۵ ۳.۲.۲.۱۳ تشنه مردن دشمن علی علیه السلام
- ۸۶ ۳.۲.۲.۱۴ کافر بودن حسدکننده علی علیه السلام
- ۸۶ ۳.۲.۲.۳ حضرت زهرا سلام الله عليها
- ۸۷ ۳.۲.۲.۴ امام حسین علیه السلام
- ۸۷ ۳.۲.۴.۱ زمان تولد
- ۸۸ ۳.۲.۴.۲ خیر دادن ام سلمه از شهادت امام حسین علیه السلام
- ۸۸ ۳.۲.۴.۳ فضایل زیارت امام حسین علیه السلام
- ۸۹ ۳.۲.۵ امام زین العابدین علیه السلام
- ۹۰ ۳.۲.۶ امام باقر علیه السلام
- ۹۰ ۳.۲.۷ امام صادق علیه السلام
- ۹۱ ۳.۲.۸ امام کاظم علیه السلام
- ۹۲ ۳.۲.۹ امام رضا علیه السلام
- ۹۴ ۳.۳.۳ مهدویت
- ۹۴ ۳.۳.۱ نسب و حسب امام عصر علیه السلام
- ۹۵ ۳.۳.۲ غیبت
- ۹۵ ۳.۳.۳ نشانه های ظهور
- ۹۵ ۳.۳.۴ تعیین وقت ظهور
- ۹۶ ۳.۳.۵ یاران امام علیه السلام
- ۹۶ ۳.۳.۶ فریادرس درماندگان
- ۹۷ ۳.۳.۷ سیره امام مهدی علیه السلام هنگام ظهور
- ۹۷ ۳.۳.۷.۱ برقراری قسط و عدل
- ۹۷ ۳.۳.۷.۲ ظهور امام علیه السلام و انجام ماموریتها
- ۹۷ ۳.۳.۷.۳ زدن گردن مانع زکات
- ۹۷ ۳.۳.۷.۴ پوشیدن لباس امام علی
- ۹۸ ۳.۳.۷.۵ مجازات گناهکاران
- ۹۸ ۳.۳.۸ حضور حضرت بالای منبر کوفه
- ۹۹ ۳.۳.۹ فضائل منتظران

۱۰۲.....	جمع بندی
۱۰۴.....	۴.۱ دنیا، دارفنا
۱۰۵.....	۴.۲ مرگ
۱۰۵.....	۴.۲.۱ مرگ کفّاره گناهان شیعه
۱۰۶.....	۴.۲.۲ سخت بودن مرگ
۱۰۶.....	۴.۲.۳ مرگ در غربت
۱۰۶.....	۴.۲.۴ حضورائمه در هنگام مرگ شیعیان:
۱۰۹.....	۴.۲.۵ تشییع جنازه‌ی مؤمن
۱۱۰.....	۴.۲.۶ بخشش گناهان، پاداش شرکت در تشییع جنازه
۱۱۰.....	۴.۲.۷ تلقین میت
۱۱۱.....	۴.۲.۸ ارواح مومنان و کافران دربرزخ
۱۱۱.....	۴.۲.۹ فشار قبر
۱۱۲.....	۴.۲.۱۰ صحبت امیرالمومنین با اهل قبور
۱۱۳.....	۴.۲.۱۱ زمان و مکان مردن
۱۱۳.....	۴.۲.۱۱.۱ ثواب مردن در شب و روز جمعه
۱۱۳.....	۴.۲.۱۱.۲ ثواب دفن در حرم
۱۱۳.....	۴.۳ قیامت
۱۱۳.....	۴.۳.۱ صله رَحِم در قیامت
۱۱۴.....	۴.۳.۲ شفاعت
۱۱۴.....	۴.۳.۲.۱ شفاعت کنندگان
۱۱۵.....	۴.۳.۲.۲ شفاعت شوندگان
۱۱۶.....	۴.۳.۲.۳ محرومان از شفاعت
۱۱۶.....	۴.۴ بهشت و دوزخ
۱۱۶.....	۴.۴.۱ اسباب ورود به بهشت
۱۱۷.....	۴.۴.۱.۱ طیب ولادت
۱۱۸.....	۴.۴.۱.۲ اطعام مومن
۱۱۹.....	۴.۴.۲ بوی بهشت
۱۱۹.....	۴.۴.۳ سه گروه به بهشت نمیروند
۱۱۹.....	۴.۴.۴ اسباب رهایی از جهنم
۱۲۰.....	۴.۴.۵ درجات بهشت و درکات جهنم

۱۲۱.....۴.۴۶ جاودانگی در بهشت و جهنم

۱۲۱..... جمع بندی

۱۲۳..... فهرست منابع

فصل اول:

کلیات

۱.۱ بیان مسأله

احمد بن محمد بن خالد برقی از راویان پر ارج شیعه می‌باشد که روایات متعددی در موضوعات عقیدتی و کلامی نقل نموده است. بررسی این روایت‌ها از یک سو، جنبه‌هایی از کلام شیعه در عصر ائمه: و موضوع‌ها و مسأله‌های مطرح در آن عصر را روشن می‌نماید و از سوی دیگر با توجه به جلالت شان این راوی، می‌توان نگاهی به دور از افراط و تفریط نسبت به عقاید شیعی داشت و آراء کلامی ایشان را از لابه لای احادیث نقل شده از سوی وی و نقل قولها و آرائی که به ایشان نسبت داده شده به دست آورد.

۱.۲ ضرورت تحقیق

شناخت اندیشه‌های کلامی راویان و نویسندگان بزرگ شیعه در دوران جمع‌آوری احادیث و تألیف کتب، بهترین راه برای آشنا شدن با اندیشه‌های شیعیان در آن دوران و مقایسه‌ی آن با زمان کنونی است. با این پژوهش میزان اصالت اندیشه‌های کنونی روشن می‌شود و معلوم می‌شود جامعه‌ی شیعی تا چه حد در خطا مستقیمی که شاگردان ائمه علیهم السلام در آن بوده‌اند، قرار دارد. با این تحقیق سستی اشکال نوظهور بودن عقاید شیعه در دوران متأخر آشکار و داشتن پشتوانه‌ی تاریخی این عقاید معلوم می‌گردد.

۱.۳ سؤالات تحقیق

۱.۳.۱ سؤال اصلی:

اندیشه‌ها و آراء کلامی احمد بن محمد بن خالد برقی بر اساس روایات وی چیست؟

۱.۳.۲ سؤالات فرعی:

۱. باورهای وی در موضوع خداشناسی (ذات و صفات الهی) چیست؟
۲. دیدگاه او در موضوع راهنما شناسی (نبوت - امامت) چیست؟
۳. اندیشه‌های وی در موضوع فرجام شناسی چگونه است؟

۱.۴ . پیشینه‌ی تحقیق

۱. مقاله‌ای باعنوان (راوی بزرگ قم احمد ابن محمد ابن خالد برقی) از سید جعفر ربانی. فرهنگ کوثر ، خرداد ۱۳۷۶، شماره ۳. ص ۴۶
 ۲. مقاله‌ای باعنوان (محاسن از برقی) تهیه و تنظیم: عباس علی مردی در نشریه افق حوزه. آثار ماندگار شماره ۳۴۴
 ۳. (المحاسن) مطلبی در دانشنامه حوزوی و یکی فقه.
 ۴. مدخل برقی در دایرة المعارف بزرگ اسلامی و جهان اسلام و تشیع. انتشارات دارالمعرفه الاسلامیه، ص ۱۰۰۵
 ۵. مقدمه کتاب المحاسن. برقی، أحمد بن محمد بن خالد، المحاسن، محدث جلال الدین، دارالکتب الإسلامیة، دوم، قم ۱۳۷۱ ش.
- در مورد جمع‌آوری آراء کلامی احمد بن محمد بن خالد برقی تا کنون به هیچ تحقیقی دست نیافته‌ایم. گرچه کتاب محاسن وی با دارابودن نزدیک به دوهزار و صد حدیث، مملو از احادیث کلامی است؛ ولی این روایات در ابواب مختلف پراکنده است و این مجموعه در صدد گردآوری آنها در یک قالب کلامی می‌باشد.
- از کتابهای دیگری هم در این زمینه استفاده شده است. مانند؛ بصائر الدرجات، غیبت نعمانی، أمالی شیخ صدوق، علل الشرائع، توحید، عیون أخبار الرضا، خصال، صفات الشیعة، کمال الدین، معانی الأخبار، أمالی شیخ مفید، الإختصاص، غیبت شیخ طوسی و أمالی شیخ طوسی.
- در ترجمه و فهم روایات به کتب زیر مراجعه شده است:
- کافی: ترجمه‌ی سید جواد مصطفوی، محمد باقر کمره‌ای، محمد جواد غفاری و...؛ کمال الدین: ترجمه‌ی محمد باقر کمره‌ای، منصور پهلوان؛ من لا یحضره الفقیه: ترجمه‌ی محمد جواد غفاری.

۱.۵ روش تحقیق

این پژوهش، حاصل بررسی‌های کتابخانه‌ای در کتب حدیثی پیشینیان می‌باشد که با استفاده از کتب و منابع معتبر و قابل استناد حدیثی شیعه تا قرن هفتم هجری قمری و نیز بهره‌گیری از نرم افزارهای موجود در این زمینه، جمع‌آوری شده است.

به علاوه مطالبی پیرامون شخصیت احمدبرقی، طبقه و حوزه حدیثی رایجی که نامبرده از آن بهره برداری نموده است، با توجه به مدارکی که در دست می‌باشد ارائه گشت. سعی نویسنده این تحقیق بر این بوده که بدون پیش داوری یا قضاوت، روایاتی را که احمدبرقی در مباحث اعتقادی مطرح نموده و در جوامع روایی ما مندرج است به نحوی درخور، پیش روی اهل نظر قرار دهد.

۱.۶ زندگی نامه احمد برقی

ابو جعفر احمد بن محمد بن خالد بن عبدالرحمن بن محمد بن علی است که در قرن سوم می‌زیست و از اصحاب امام جواد علیه السلام و امام هادی علیه السلام به شمار می‌رود.^۱

۱.۶.۱ خاندان برقی

ریشه‌ی این خاندان به کوفه باز می‌گردد و از شیعیان کوفی هستند که ظاهراً معروف به تشیع و در جامعه‌ی شیعیان تأثیر گذار بوده‌اند و به همین دلیل بعد از شهادت زید بن علی علیه‌السلام و در زمان حکومت یوسف بن عمر بر کوفه یعنی بعد از سال ۱۲۱ ق، محمد بن علی زندانی و در زندان به قتل می‌رسد.^۲ از اینجا جایگاه مهم محمد بن علی و شخصیت خاص اجتماعی او روشن می‌شود که گویا حکومت امویان که برای سرکوب قیام‌های مسلحانه‌ی شیعیان به کشتار افراد معروف به تشیع، اقدام می‌کند، او را به عنوان یکی از شیعیان سرشناس و تأثیرگذار شناخته و او را به قتل می‌رساند. بعد از قتل محمد بن علی، ناچار عبدالرحمن و پسرش خالد از کوفه به ایران گریختند و به یکی از مناطق اطراف قم به نام برق‌رود^۳ می‌آیند. این هجرت موجب ایجاد نسبت برقی در این خاندان می‌شود.

۱.۶.۲ ولادت احمد بن محمد بن خالد برقی

احمد در منطقه برقه چشم به دنیا گشود، اندک اندک بزرگ شد و آن سامان را با عطر حدیث معطر ساخت. درباره سال تولد وی در متون رجالی و تاریخی چیزی به چشم نمی‌خورد، اما با توجه به تاریخ وفاتش می‌توان گفت که

۱. شیخ طوسی، رجال، ص ۳۹۸ و ۴۱۰_ ابن ندیم، فهرست، ص ۲۷۳

۲. نجاشی، احمد بن علی، رجال، تحقیق شمس‌الدین موسی شبیری زنجانی، قم، مرکز انتشارات اسلامی، ۱۳۶۵، ص ۷۶.

۳. حموی، یاقوت، معجم البلدان، بیروت، دار صادر، ۱۹۹۵، ج ۱، ص ۳۸۹.

در حدود سال ۲۰۰ هـ.ق پای به گیتی نهاد^۱. جوامع روایی از او با عنوانهای احمد بن محمد بن خالد برقی، احمد بن ابی عبدالله، احمد بن محمد ابی عبدالله برقی و احمد برقی یاد کرده اند. ولی تذکر این مطلب شایسته است که، همانگونه که آیت الله خوئی در معجم ذکر کرده اند، عنوان احمد بن محمد بن ابی عبدالله برای این راوی اشتباه است؛ زیرا ابو عبدالله کنیه پدرش بود نه جدش. پس در این موارد احمد بن محمد ابی عبدالله یا احمد بن ابی عبدالله صحیح است.^۲

۱.۶.۳ تبار پاك

احمد بن محمد از تبار علم و فقاهاست برخاست و نسل بعد از خود را بر پایه علم و تقوا تربیت کرد تاریخ نام و یاد بخشی از بستگان این محدث گرانمایه را چنین ثبت کرده است:

الف) پدرش محمد بن خالد از اصحاب امام موسی بن جعفر علیه السلام، امام رضا علیه السلام، و امام جواد علیه السلام بود. به گفته نجاشی او شخصی ادیب و آشنا به اخبار و علوم عرب بود. کتاب التنزیل و التعبير، کتاب یوم و لیل، کتاب التفسیر بخشی از آثار اوست.^۳

ب) پسرش عبدالله بن احمد در شمار راویان جای دارد و کلینی از او نقل حدیث می کند.^۴
ج) عموهایش حسن بن خالد و ابی القاسم فضل بن خالد نامیده می شدند. حسن بن خالد مجموعه ای روایی گرد آورده بود.

د) نوه های آن محدث برجسته، احمد بن عبدالله بن احمد (نوه پسری) و علی بن محمد ماجیلویه (نوه دختری) از راویان هستند. علی بن محمد ماجیلویه نیز مجموعه ای از سخنان اهل بیت گرد آورده است.

ه) دامادش محمد بن ابی القاسم ماجیلویه بود. جد محمد بن ابی القاسم نیز عمران البرقی از دانشمندان بود.

و) عموزاده اش علی بن علاء بن فضل بن خالد^۵ نام داشت.

ز) نبیره اش علی بن احمد بن عبدالله بن احمد برقی^۶ خوانده می شد.

۱. نجاشی، أحمد بن علی، رجال، ص ۷۷.

۲. معجم رجال الحدیث، ج ۲، ص ۲۳۴.

۳. رجال النجاشی، ص ۳۳۵.

۴. قاموس الرجال، ج ۱، ص ۳۲.

۵. تنقیح المقال، علامه مامقانی، ج ۳، ص ۱۳۲.

۶. روضات الجنات، محمد باقر موسوی خوانساری اصفهانی، ص ۴۵.

۱.۶.۴ وفات برقی

نجاشی می‌گوید: احمد بن حسین در تاریخش سال وفات او را ۲۷۴ می‌داند و از علی بن محمد ماجیلویه (نوه دختری اش) نقل می‌کند که سال ۲۸۰ بوده است.^۱ باتوجه به اینکه شیخ طوسی او را از اصحاب امام جواد علیه السلام شمرده و با در نظر گرفتن این مهم که شهادت امام جواد علیه السلام در سال ۲۲۰ هجری رخ داده است، می‌توان گفت که وی در زمان شهادت امام جواد علیه السلام حداقل ۲۰ ساله بوده است. به هر حال او در ۸۰ سالگی دنیا را وداع گفت. شیعیان با چهره‌ای اشک آلود و دل‌های کنده از حسرت پیکر پاکش را تشییع کردند و احمد بن محمد بن عیسی، عالم بزرگوار شیعه، با سر و پای برهنه در مصیبت از دست رفتن برقی آه حسرت بر آورد. جسد مطهر آن محدث بزرگ را در حرم حضرت معصومه به خاک سپردند.^۲

۱.۶.۵ طبقه‌ی حدیثی

برقی از اصحاب امام جواد علیه السلام و امام هادی علیه السلام است^۳، ولی در منابع موجود، حدیثی که بدون واسطه از این دو بزرگوار نقل کرده باشد به چشم نمی‌خورد.

۱.۶.۶ اساتید

شمار استادان او در حدیث از صد تن فراتر است. نام برخی از آن بزرگان چنین است:

ابو عبدالله جارمونی، ابو عمران ارمنی، ابن سنان، ابن ابی بحران، ابس عزرمی، ابان بن عبدالملک، ابراهیم بن محمد ثقفی، ابراهیم بن موسی اسحاق بن ابراهیم بن الکندی، اسماعیل بن مهران، جعفر بن عیسی، جعفر بن محمد، جعفر بن مثنی الخطیب، جهم بن حکم مدائنی، حسن بن حسین بن لؤلؤ حسن بن زرقان بن انصاری، حسن بن ظریف، حسن بن علی، حسن ابی قتاده، حسن بن علی بن یقطین، حسن بن علی عقیلی، حسین بن منذر، داوود بن ابی داوود، داوود بن اسحاق، زکریای مؤمن، زیاد قندی، سعدان، سلیمان بن جعفر جعفری، سلیمان بن حفص مروزی، شریف بن سابق، عبد الرحمن بن حماد، عبد الصمد بن بشیر، عباس بن معروف، عبید بن مالک، عبدالله بن محمد نهیک، عبدالله بن مغیره، عبدوس بن ابراهیم بغدادی، عثمان بن

۱. نجاشی، احمد بن علی، رجال، ص ۷۷.

۲. بسارة المؤمنین در تاریخ قم و قمین، شیخ قوام اسلامی، ص ۴۷.

۳. شیخ طوسی، رجال، ص ۳۹۸ و ۴۱۰.